

Een comfortabele waarheid -

Groei naar een duurzame en solidaire economie

Conferentie - Tilburg, 10 januari 2008

<http://www.economischegroei.net> – info@economischegroei.net

Bijdrage workshop 7 - Media

Tjabel Daling, Het Financieele Dagblad

De Franse president Nicolas Sarkozy wil de economische welvaart in zijn land beter in kaart brengen. Hij heeft de Nobelprijswinnaars Joseph Stiglitz en Amartya Sen gevraagd de indicator van het bruto binnenlands product (bbp) te vervangen door een economische indicator die ook de kwaliteit van het leven meet en waarin zelfs de factor geluk wordt verdisconteerd.

Eerder deze week had NRC-Handelsblad een opmerkelijk hoofdredactioneel commentaar over de kans dat de Verenigde Staten een economische recessie tegemoet gaan. 'De beste remedie tegen het grote tekort op de handels- en betalingsbalans is een bescheidener groei van de consumptie in de Verenigde Staten', schreef de NRC. En: 'Via de VS heeft ook een groot deel van de wereld boven zijn stand geleefd.. Een lagere economische groei zal daarom ook de rest van de wereld tot bescheidenheid dwingen.'

Elke dag kunnen we ook in de krant lezen hoe de sterke economische opkomst van landen als India en met name China leiden tot groeiende tekorten aan grondstoffen, energie, voedsel, water en lucht. Deze drie voorbeelden tonen aan hoe actueel de thema's zijn die vandaag op de conferentie in Tilburg besproken worden. We kunnen nog vele andere voorbeelden geven, zoals de publicatie vorig jaar van het boek *De groei voorbij* van Jaap van Duijn, waarin de oud-Robeco-topman constateert dat Nederland behoefte heeft aan meer welzijn en niet aan meer materiele welvaart.

Media kunnen een belangrijke rol spelen als het gaat om de aandacht voor milieukwesties, klimaatverandering, duurzaamheid en duurzame ontwikkeling. Sinds het Rapport van de Club van Rome in 1972 is de aandacht voor dit soort thema's in de media ook sterk gegroeid. Wat je de media, denk ik, wel kan verwijten is, dat bovengenoemde thema's niet constant op de agenda hebben gestaan. De aandacht was er eventjes, maar verdween soms net weer zo snel.

Grote gebeurtenissen of evenementen met een sterke publicitaire waarde als de verschijning van het Brundtland-rapport (1987), waarin voor het eerst het begrip duurzame ontwikkeling wordt geformuleerd, de VN-milieuconferentie in 1992 in Rio de Janeiro en de Kyoto-conferentie in 1997 over de uitstoot van CO₂ zorgden voor een golf aan publiciteit. Maar de periodes tussen al die megaconferenties ebte de aandacht vaak weer weg, van media en ook van het publiek. Of de aandacht was gefocust op milieu-schandalen waarbij bijvoorbeeld bedrijven als Shell (Nigeria) betrokken waren. Ook thema's als kinderarbeid, schendingen van arbeidsrechten door bedrijven en schandalen waarbij multinationals betrokken waren, zijn regelmatig door media aan de kaak gesteld. Uit angst voor negatieve publiciteit en de toorn van de publieke opinie hebben veel bedrijven hun beleid bijgesteld.

De afgelopen vijf jaar leken thema's als duurzaam milieubeheer weer even ver weg. Maar Al Gore en zijn film *The Inconvenient Truth*, een belangrijk klimaatrapport van de Britse econoom Nicholas Stern, een oproep van Nederlandse topmannen uit het bedrijfsleven aan de overheid om de boodschap van Gore serieus te nemen, en plannen van de Europese Commissie om de uitstoot van Co-2 te beperken, zetten de betreffende thema's weer op de politieke agenda.

Het Financieele Dagblad, waarvoor ik zelf werk, schrijft sinds 1998 systematisch over maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzame ontwikkeling. De redactie benadert deze thema's vanuit vier invalshoeken: het bedrijfsleven, de consument, de overheid en maatschappelijke organisaties.

Daarbij is uitdrukkelijk gekozen om aan te sluiten bij de belevingswereld van de ondernemer. Dus niet belerend of opvoedend maar meer vanuit het beschrijven van nieuwe ontwikkelingen en wat komt er allemaal op de ondernemer afkomt.

Wij menen hierin een zekere voortrekkersrol te vervullen, met name door veel over deze thema's te schrijven. Dus laten we ondernemers aan het woord laten die al op het duurzame pad lopen, die er net aan beginnen of die het allemaal maar moeilijk vinden. Daarnaast zal de lezer veel nieuws vinden over wat de overheid allemaal doet aan duurzame ontwikkeling (of liever gezegd het gebrek daaraan).

Verder schrijft de krant over duurzame financiële producten, duurzaam beleggen, duurzame verslaglegging. Niet in alle artikelen maar in veel verhalen komt aan de orde dat hoe we nu energie, water, grondstoffengebruik etcetera beprijzen eigenlijk niet meer van deze tijd is. Thema's over de zoektocht naar een andere meetlat voor economische groei hebben regelmatig aandacht gekregen in het FD, een collega heeft in 1989 al over de ideeën van mensen als Roefie Huetting geschreven. Een collega als Marleen Janssen Groesbeek, auteur van diverse boeken over duurzaamheid en duurzame ontwikkeling, staat ook regelmatig bij dit soort thema's stil.

Maar officieel steunt het FD de vrije ondernemingswijze productie en volgens de meeste collega's hoort daar toch een sterk accent op de economische groei bij. Dus de wenselijkheid van hoge economische groeicijfers zullen weinig collega's in twijfel trekken. En in hoofdredactionele commentaren zal dat evenmin snel gebeuren, tenzij het bijvoorbeeld om de Chinese economie gaat, waar een iets lagere economische groei wellicht zelfs heilzaam zou kunnen werken.

Columnisten als Rick van der Ploeg besteedden zo nu en dan aandacht aan de merkwaardige manier van welvaart meten en de nadruk op alles maar aan de markt over laten. Ook emotie-econome Henriette Prast liet in haar columns deze items regelmatig voorbij komen.

Al met al hebben wij als krant bovengemiddeld geschreven over de fouten in de huidige manier waarop wij welvaart en economische groei meten. En dat is voor een financiële krant als de onze met zoveel traditionele en conservatieve collega's, die vooral het accent op de markt leggen, best bijzonder.

Een krant als Trouw schrijft ook veel over duurzaamheid en het andere bbp, maar die benadert deze vraagstukken meer vanuit de consument en de burger. De Volkskrant schrijft veel over het klimaat en steeds positiever over de initiatieven daar rond om heen, maar schrijft soms bijzonder kritisch over duurzame ondernemers. In een interview deze week in het Financieele Dagblad merkte de econoom Arnold Heertje op dat ondernemers uit zichzelf zich niet zo gauw aan maatschappelijk verantwoord ondernemen (mva) zullen wagen. Dat gebeurt alleen onder de druk van pers en publieke opinie, zei hij. 'Hier functioneert het marktmechanisme.'

Dat is waarschijnlijk een veel te sombere visie. In haar recent uitgekomen boek 'Duurzaam ondernemen....een wereldkans', geeft voormalig zakenvrouw van het Jaar Anne-Marie Rakhorst veel praktische voorbeelden van hoe duurzaam ondernemen in de praktijk mogelijk is.

Een tijdschrift als P+, people, planet, profit besteedt ook veel aandacht aan duurzame ontwikkeling en economie, met een speciale focus op ondernemers en overheid en minder op consumenten. Een blad als Ode is eveneens interessant, maar vaak toch vooral voor de echte gelovigen die al bekeerd zijn. Over de televisie kan ik minder goed oordelen, maar ook bij diverse omroepen hebben thema's als

duurzaamheid de afgelopen jaren, mede natuurlijk onder invloed van bijvoorbeeld Al Gore, meer aandacht gekregen.

Wat betreft de stellingen:

Stelling 1

Persoonlijk vind ik dat de eerste stelling te absoluut is gesteld. Of mens- en natuurwaarden altijd boven geldelijke belangen uit moeten gaan, betwijfel ik sterk. Het tweede deel van de vraag kan ik evenmin in alle gevallen positief beantwoorden. Wie nemen die economische beslissingen, de overheid of bedrijven? Een bedrijf heeft bijvoorbeeld ook te maken met concurrentieoverwegingen. Wel is duidelijk dat nu in de praktijk vaak te eenzijdig prioriteit wordt gegeven aan puur financiële belangen.

Stelling 2

In de drie elementen van stelling 2 kan ik mij persoonlijk wel vinden. Al hoeft hier niet in alle gevallen sprake te zijn van een tegenstelling. Grotere investeringen in onderwijs bijvoorbeeld kunnen zowel bijdragen tot materiële als immateriële welvaartsvergroting. Een groter accent op herverdeling is uitstekend. Bovenmatige verrijking mag veel sterker worden aangepakt al is dat wettelijk niet altijd mogelijk en zouden bijvoorbeeld in bedrijven aandeelhouders veel kritischer moeten zijn. Maar die keuren toch meestal de zeer forse beloningspakketten van de aandeelhouders goed.

Stelling 3

Stelling drie vind ik veel te vaag. Wat wordt bedoeld op basis van een sociaal contract? Door wie, met wie? Op een aantal punten zijn wellicht drastische veranderingen nodig, maar politiek zijn die vaak niet haalbaar. Dan gaat het toch weer om de kleine veranderingen. Nederland is ook geen eiland, en driekwart van onze wetgeving wordt tegenwoordig in Brussel bepaald. Hoeveel speelruimte heeft de nationale politiek nog?

Ik vind het ook een beetje te simpel als gesteld wordt dat heersende opvattingen over economische groei de oorzaak zijn van de omvang en urgentie van wereldwijde problemen van armoede, ongelijkheid en ecocide. We leven in een snel veranderende wereld, waarin de problemen steeds complexer worden en waarin nieuwe economische en politieke machten en mogendheden een steeds belangrijkere rol gaan spelen. Doen de Chinezen, het al voor en tegens, bijvoorbeeld beter in Afrika als het Westen de afgelopen decennia. Lijkt me een interessante vraag.

In een land als China bijvoorbeeld herbergt een sterke economische groei zowel de oorzaak als de oplossing van veel problemen in zich. Met een sterke economische groei worden milieu- en klimaatproblemen steeds prangender, niet alleen in eigen land, maar wereldwijd. Maar om een sterke reductie van armoedecijfers te bewerkstelligen, is toch een sterke economische groei nodig. Dat geldt ook voor andere opkomende markten en ontwikkelingslanden. Wel zou in deze landen, en eigenlijk geldt dat voor de gehele wereld, het begrip selectieve groei een veel zwaarder accent moeten krijgen.

Positief is verder dat de economische recepten van het IMF niet meer wereldwijd kunnen worden toegepast. Die eenheidsworst van oplossingen voor grote economische problemen of economische crises veroorzaakt meer problemen dan dat zij oplost.